

Ob versajskih plotovih

Prežihov Voranc

Globača, po kateri teče naša Drava od Žvabeka do Traberka, nima nobenega pravega zemljepisnega imena; koroška Podjuna se zemljepisno prav za prav konča že pri Žvabeku, a tako imenovana dravska dolina nekdanje štajerske dežele se pričinja šele pod Spodnjim Traberkom. Sosedje pravijo temu svetu na kratko: za Dravoj. Kljub temu, da je ta ped zemlje prav za prav brez imena, so jo gospodje na versajski mirovni konferenci vendarle iztaknili. In ker so jo iztaknili, so jo razdelili na dva kraja, čeprav je ta svet živel v skupnosti, odkar stoji. Pa ne, da bi ga razcepili po narodnostni meji, ki teče najprej severno od Drave od Gorenč čez Legerpuh in od tam k ustju Labodnice, ki se v Labodu izteka v Dravo, ter od tod spet dalje proti severu na vrh Košenjaka. Niti ga niso razcepili po meji, ki jo je v teku tisočletij zagrizla v naravo voda Drava, temveč so ga precepili pošev in počez ter potegnili mejo od Strojne na jugu do Košenjaka na severu Drave.

Že kot pastir sem strmel z naših bregov in hribov proti temu skrivnostnemu svetu, o katerem mi doma niso vedeli povedati kaj drugega, kakor da se tam začnejo že Nemci. Njegova skrita lega me je mikala, dasiravno sem čutil pred njim neko čudno tesnobo, kakor jo čuti človek z vrhov do globač. Tiste štiri fare, ki so jih Versajci pripojili slovenski zemlji osemnajstega leta, sem pozneje dobro spoznal, saj je bil med njimi tudi Traberk s svojimi velikimi semnji, kamor sem hodil z očetom spoznavat juda, Nemca in Kranjca. Bil je na tem koščku zemlje tudi črneški Sveti križ, kamor smo od doma hodili po odpustke za naše grešno življenje. Onih pet far pa, ki so jih v Versaillesu dali Avstriji, pa nisem nikoli dobro poznal in bi jih brez pomoči šestega januarja najbrž tudi nikoli ne bil spoznal. Tej pomoči se imam torej zahvaliti, da sem pregledal skrivnosti tudi tega dela zadravojske globače.

Pol ure od Traberka ležijo na desnem bregu Drave tihe Črneče. Skrite so v vznožje Tolstega vrha ali Črneške gore, kakor se imenuje severna plat tega hriba, in opaziš jih šele, ko se jim že čisto približaš. Cerkev in grad kipita v zrak s svojimi začrnelimi zidovi. Iz starih časov ni o tej vasi nič znanega. Tembolj pa so slovele Črneče pred kakimi osemdesetimi, devetdesetimi leti, ko je v gradu gospodaril graščak Lušin. Možak je bil zelo bogat in je imel prečudno navado, da je vsem svojim dninaricam hotel segati pod krila. Včasih je zažvižgal na prste in poklical dninarice domov. Vse ženske, stare in mlade, so takoj zapustile delo in jo poodile kar čez polje proti gradu. Katera je bila prva pri graščaku, ji je segel pod krilo, zato pa je dobila pet rajniš. Tako je delal leta in leta in ko se je tega oprava naveličal, se je ustrelil; nato so mu zvonili v

vseh cerkvah, kar se jih iz graščine vidi. V današnjih hudih časih si človek takega prešestnika težko predstavlja. Kaj bi se zgodilo, ako bi danes, ko ženske nimajo niti za sol, komu padlo na misel, žvižgati in razdajati zlate in srebrne rajniše za tako majhen trud?

Iz Črneč dalje se vije pot ob vznožju Črneške gore. Vso ozko dolino napolnjuje močan, enakomeren šum, kakor bi skozi odmevala daljna, večna pesem. To je Drava, ki je ne vidimo, ker je skrita v svoji globoki strugi; njeni vrtinci in njeni kolovrati šumijo in bučijo skozi tiho deželo danes kakor nekdanj, ko so te kraje pokrivali še gozdovi in je sredi njih visoko v bregu stoloval grad Tribenj, od koder so tribenjski graščaki, za njimi pa njihovi dediči, vovberški grofje, prežali na trgovce in kupčevalce, ki so nosili svoje tovore skozi dravsko dolino. Danes ni od tega gradu nobenega sledu več, le na kamnu, ki je iz njegovih razvalin zdrknil v dolino do ceste, se samotni popotnik lahko spočije. Še malo prej pustimo za seboj mogočno Sušnikovo posestvo, imovino nekdanjega svobodnjaka v tem kraju. Pred dvema rodovoma je tedanji Sušnik, ki so ga imenovali „der windische Minister“, s svojim prijateljem Einspielerjem zasajal po teh krajih slovenske mejnike. Njegovi dediči pa, ki jih je napredek pognal z rodne grude, nadaljujejo zdaj njegovo delo z druge strani in skušajo zabijati mejnike velikega življenjskega prostora našega sosednega naroda.

Za Tribnom se svet kmalu odpre in pred popotnikom se razgrne prelepo libeliško polje, na čigar koncu sameva velika in lepa vas Libeliče, ali kakor ji pravijo domačini, Nebliče. Več kakor tisoč let so Libeliče živele svoje življenje pod vznožjem Libeliške gore, sredi gozdov, rženih in ajdovih polj in ob večnem šumenju sosedne Drave, dokler ni naposled prišlo do versajskega miru. Ob plebiscitu je velika večina Libeličanov glasovala za priključitev k Jugoslaviji. Navzlic temu je bila občina seyeda pripojena Avstriji. Ko pa so se temu Libeličani uprli, jim je razmejitvena komisija, sestojeca iz peterih velesil, začela deliti njive, travnike in pašnike ter je prebivalcem te kotline napravila novo mejo tako, da sta vas in dobra polovica občine pripadli Jugoslaviji, ostali del pa Avstriji. Ljudje, ki so živeli nad tisoč let skupaj, so se ločili in njive, ki so toliko časa skupaj rodile, so se razdelile. Zdaj gre versajski plot tik za vasjo.

Libeliče pa niso belile glav le versajskim mirotvorcem in mironoscem, temveč tudi našim državotvorcem iz časov šestojanuarskega režima. Zasluga za to gre hlapcu Antonu Stermicu, ki je bil zaradi razmejitve libeliške občine pristojen hkrati v njena oba razdeljena dela. Temu primerno je živel zdaj na naši, potem pa na nemški strani. Menda pred kakimi desetimi leti je hlapčeval pri prvem kmetu onstran meje. Tedaj se je po slovenskem delu Libelič raznesla novica o čudni navadi tega hlapca: ponoči, kadar drugi posli po napornem delu počivajo, tihotapi ta Stermic iz nekega prečudnega navdušenja nekako literaturo, bombe in granate čez mejo, hkrati vse, kar je potrebno za revolucijo.

Ta stvar ni na slovenski strani versajskega plotu dala pokoja nekaterim januarjem. Zato so neke noči vdrli čez mejo v hlev, kjer je Stermic počival, ga

zvezali in ga kakor medveda prepeljali na svojo stran. Hlapca so torej tako rekoč ukradli. V Evropi je zaradi tega nastal velik škandal. V dunajskem parlamentu je naglo zasedala komisija za zunanje zadeve, časopisje je pisalo dolge uvodnike in znani Otto Bauer je grozil, da bo stvar spravil pred Društvo narodov, videč v tem dejanju kršitev teritorialnosti. Stermicu se ni godilo kakor Cankarjevemu Šimnu Sirotniku, ki je umiral na meji med dvema občinama, ker ga nobena ni hotela spoznati za svojega občana. Medtem ko sta se prej obe državi oteпали Stermica ter mu nobena, niti Jugoslavija niti Avstrija, ni hotela priznati državljanstva, češ da razmejitve ni natančno določila, kam ta siromak spada, se mu je zdaj sreča nenadoma na ves glas zasmejala: obe državi sta se pulili zanj, trdeč, da je državljan obeh mejašev. Temu se je Stermic najbrž imel zahvaliti, da je čez leto dni spet odnesel svoje kosti nazaj v avstrijski del Libelič...

Koj za Libeličami prestopi popotnik, ki sme hoditi po cesti, državno mejo. Preden prideš v Potoče, drugo središče razdeljenih Libelič, greš mimo mogočnega libeliškega gradu. Gradovi so od nekaj merili zgodovino našemu slovenskemu ljudstvu tudi v teh krajih in grad mu je tudi zdaj določil novo — mejo. Človek sicer ne razume, zakaj se graščak ni odločil za monarhijo na tej strani, ampak za demokratično republiko na oni, vendar je bilo tako, da je dal potegniti mejo za svojim hrptom. Najbrž je že takrat vedel, kaj so demokratične republike in kaj lahko postanejo.

Kmalu se prikažejo Potoče. Toda vas, skrita v zatišju Libeliške gore, nas ne zanima, saj je podobna nešteto drugim vasicam po naši zemljici. Bolj nas zanima lepa kmečka, skoraj veleposestvu podobna domačija kraj Potoč. Čeprav vzbuja večina kmetij tod okrog videz trdno stoječih hiš, se ta, o kateri govorimo, zelo razlikuje od svojih sosed tako po prostranosti in urejenosti poslopij, kakor tudi polj okrog njih. Tu domuje prvi naseljenec iz rajha, ki mu je celovski Heimatdienst v smislu narodne enakopravnosti preskrbel dom na naših slovenskih tleh. V Turingenu, kjer je premalo zemlje za kmete, ker je imajo graščaki preveč, je prodal svojo prezadolženo zemljo. Z denarjem, ki mu je ostal, bi tam doma ne mogel kupiti poštene bajte, tukaj na Koroškem pa je s pomočjo raznarodovalne institucije kupil posestvo za trideset glav živine.

Stopimo torej k temu modernemu kolonistu. Mož je že več kakor petdesetleten, ne govori mnogo, ni prijazen, kakor so sicer tod domači prebivalci, in je celo prej osoren. Človek, ki pride k njemu že itak poln predsodkov, postane še bolj nezaupljiv. Toda kmalu se izkaže, da ima mož čudno skorjo na sebi. Čisto po svoje in tako rekoč brez občutka govori, kolikor govori. Razlaga, da se ukvarja z mlekarnstvom in s krompirjem. Hvali zemljo. O domačinih trdi, da so dobro ljudstvo, da pa ne znajo dobro gospodariti. O politiki ne zine besede. Pri sosedih izvemo tudi, da se za politiko ne briga kaj prida in da so tisti, ki so ga z velikim upanjem poslali semkaj za versajski plot, zaradi tega z njim nezadovoljni. Svoje poslanstvo na tem ozemlju pa le vrši, čeprav čisto po svoje.

Znano je v okolici, da je kljub pomoči Heimatdiensta do vratu zakopan v dolgove. Podobno se godi tudi večini njegovih rojakov, ki jih je kakih tri do štiri sto naseljenih ob koroškem versajskem plotu.

Od Potoč dalje teče pot proti skriti Suhi. Bregovi strojanskega hribovja segajo tu ponekod prav do Drave in njen šum je zato mestoma močnejši, silnejši. Polja je malo ravninskega, a navzlic temu ima tudi Suha svojo graščino, kakor vsaka druga vas na levem bregu te dravske globače. Od Suhe proti Žvabeku se vije cesta visoko nad Dravo skozi gozdnato pobočje, ki se imenuje Flegarca. V prejšnjih časih so pliberški flegarji, upravniki in opravniki takratne posvetne gosposke, ob tej cesti oprezali za prekupčevalci in kmeti, ki so hodili s semnje, ter jih ropali. Kmetje so tej gospodi postavili večni spomenik s tem, da so ta del sveta imenovali Flegarca. S kajzarjem, ki ima sredi Flegarce ob cesti svojo kajžo, sva se o tem pogovarjala.

„Danes tega le ni več!“ hočem jaz pohvaliti napredek novejšega časa.

„Seveda!“ se mi pomenljivo nasmehne kajzar. „Danes so to drugače napravili. Davčni urad so kar v Pliberku napravili...“

Pol ure dalje je že Žvabek, vas znamenita zaradi tega, ker je pred svetovno vojno vedno soglasno volila kandidata slovenske narodne stranke, medtem ko je pri plebiscitu tretjina glasovala za Avstrijo... V prejšnjih časih so prebivalci mežiške doline v trumah romali k žvabeškim dvem podružnicam na Sveto mesto in k sveti Luciji. V prvo so se zatekali splošni pregrešniki, v drugo pa na obeh bolni romarji. Tudi temu romanju so napravili konec versajski mejniki, kajti brez obmejne izkaznice te niti bog ne more več uslišati.

Zgoraj nad Suho, na najvišjem vrhu razvodnega grebena med Dravo in Mežo, leži Strojna, stara hribovska naselbina, slavna zaradi predobrih hruševih moštov, katerim marsikatero vino ni kos. Odkar je pripadla Jugoslaviji, se je proslavila še z enim rekordom, ki je gotovo svetovnega pomena. Na strojansko enorazredno ljudsko šolo so namreč nastavili učitelja, ki si je moral seveda sam kuhati, ker takrat ni bilo gostilne v kraju, učitelj je bil pa samec. Ko se iz šolskega dimnika nekaj dni ni pokazal dim, je učitelj prišel h kmetu Janežu in prosil gospodinjo, naj mu napravi izdatno jajčno jed, češ, da že nekaj dni ni ničesar dal v usta.

„Iz koliko jajc pa?“ ga je vprašala kmetica.

„Iz trideset!“ se je odrezal mož.

„Ali ne bo nekoliko preveč?“ je podvomila kmetica, boječ se, da ni prav razumela naročila.

Ker je mož vztrajal pri svojem naročilu, se je gospodinja spravila na delo in mu nacvrla jajčne jedi iz tridesetih jajc, ki jih je izgledovani učitelj gladko pospravil z dobršnim kosom kruha in stvar poplaknil z nekaj litri ozimičevca. Nato ni bilo učitelja spet nekaj dni na spregled in celo šolski otroci, ki so prihajali k pouku, ga niso mogli nikjer iztakniti. Strojanci so vdrli v učiteljevo stanovanje, ki so ga pa našli praznega. Strojanski učitelj je izginil neznano kam

in vse poizvedovanje za njim je bilo zaman. V njegovem zapuščenem stanovanju niso našli drugega, kakor nekaj starih jedilnih listov iz vseh samostanov, kar jih premore Slovenija. Nekdo se je lotil študija teh jedilnikov in ugotovil, da z najboljšim razpolagajo trapisti v Rajhenburgu. Nos je nos, odšli so za to sledjo in res so našli pobeglega učitelja pri trapistih, kjer je zapečatil tragiko svojega stanu. — — —

In nekega pomladnega jutra leta tridesetega sem tudi jaz stal vrh Strojne in ogledoval, kje bi se pognal čez versajski plot. Za menoj se je namreč gnal šesti januar v svojem prvem zaletu. In tako sva kraj majnika meseca naposled pridirjala na Strojno, to se pravi, da sem jaz že stal pred mejniki na vrhu strojanskih hribov, medtem ko se je šesti januar šele poganjal za menoj iz doline. Bilo je še zelo zgodaj, nekako ob tistem času, ko na vzhodu še ni svita, a ko ga je vsak čas pričakovati in ga zvezdnato nebo s svojim begajočim utripanjem tako rekoč že napoveduje. To napovedovanje neba pa more razložiti le kraju vajeno oko.

Po dolinah in kotlinah je ležala debela vigredna megla in pet prostranih sivkastih jezer se je razprostiralo pred menoj: prvo tako jezero je zalilo ozko in krivantasto mežiško dolino in en zobčasti zaliv je segal čisto sem pod vzhodje Strojne; drugo jezero se je razprostiralo proti jugovzhodu, kjer je pod njim ležala skrita mislinjska kotlina; na severu, takoj pod grebeni strojanskih hribov, je megleno jezero pokrivalo dravsko globačo od Traberka do Žvabeka; skozi komeljske prelaze na zapadu se je videl kos morju podobne bele prostranosti, ki ji ni bilo mogoče videti kraja, in to je bila Podjuna. Še dalje proti severu je ležalo še eno jezero, a pod tem je počivala laboška dolina. — Med temi belimi morji in okrog njih so se dvigale gorske pošasti Uršlje gore, Pece, Raduhe in Smrekovca na jugu, Kozjaka, Pohorja in Košenjaka na vzhodu, Golce in Svinje na severu, medtem ko meglenost na zapadu ni imela meje in je le od južne strani padala vanjo senca Obirja in Karavank...

Spustil sem se na štor in sem se zatopil v razgrnjeni svet okrog sebe. Bolj kakor z očmi sem gledal s srcem; vse kar je bilo tedaj videti in vse, kar je bilo skrito, se je ta hip zrcalilo v mojem srcu. Skoraj me je hotela nadvladati neka bridkost. Ali bo res treba zapustiti vse to, kar leži tostran mejnikov? Dvajset let mladostnih sanj, vsa leta svetovne vojne, med katero je srce iz daljave hrepenelo po tej prečudno lepi skoposti, in deset let dela in truda za še večjo lepoto teh krajev in njihovega življenja...?

Svet, sredi katerega sem sedel, je bil tih, niti najzgodnejši in najnemirnejši ptički se še niso oglasili. Prisluškujem cesti, ki gre po grebenu od vzhoda proti zahodu. Tudi tam je tiho. Nobena vejica se ne gane, le tu in tam prav težko kane kaka rosna kaplja na mlado brst, ki se potem strese in skoprni v negibno tihoto. Dolgo sedim tako sredi samote in prisluškujem versajskemu plotu, ki gre tam na robu za cesto. Prav za prav prisluškujem svojemu srcu, ki postaja vedno bolj nemirno, ki se še bori z nevidnim sovražnikom. Potem mi uide pogled

proti mežiški dolini. Zdi se mi, da se površina meglenega jezera širi in dviga sem proti meni. Možakasti Peca in Uršlja gora toneta nekam v modrikast soj. Medtem ko dotlej iz bele dravske globače nisem slišal nobenega glasu in se je zdelo, kot da je na severni strani tik pod Strojno brezdanji prepad, zaslišim nenadoma kratek, a razločen šum. Kaj je to...? To je Drava na dnu globače. Eden izmed njenih neštevilnih kolovratov je izgubil ravnotežje in pljusknil premočno. Da... Saj se čuje kakor rahlo udarjanje valov. Kaj se godi v človeku, ki sedi v višini nad tisoč metrov in sliši pljuskanje dravskih valov sedem sto metrov pod seboj...?

Tedaj sem vstal in se ozrl še enkrat proti jugu in proti vzhodu, zraven pa mi je prišlo na misel: Da, iti moraš, šesti januar je lahko vsak čas za teboj in tako je bolje, če se mu ogneš. Če poneseš s seboj v srcu vso lepoto, ki jo zdaj vidiš in jo slutiš, in če poneseš s seboj vse dosedanje življenje, te ne bo konec niti onstran versajske meje. Povsod boš našel brate... Previdno sem se bližal cesti, globoko zadihal in z enim samim korakom preskočil versajski plot. Šum, s katerim me je sprejela hosta na oni strani, je ostal brez odmeva. Tedaj so zapele prve ptice in za Pohorjem je mežiknila prva zarja, zadnja v domovini...

Pod Flegarco je brod čez Dravo. Struga je polna vodovja, kajti v Tirolah in v Turah se je topil sneg in so se pričeli tajati ledeniki. Vrtinci in večni kolovrti razdraženo pljuskujejo, šum vodovja odmeva visoko med strme bregove. Kako lepa, kako silna je ta voda Drava... Počasi se odmika star, razšvedran brod od brega. Zaradi deročega toka ima brodar polne roke dela. Sam star in siv se zrašča s sivo vodno površino in s sivo jutranjo okolico. Od daleč sem najbrž tudi jaz ves siv. Brod zajame sredina struge in škripajoče se pomika proti drugemu bregu.

Zdaj sva že izven nevarnosti, ker je brod zaplul v širok, miren zaliv. Brodar, ki mi skrajaj niti ne odgovarja na vprašanja, postane zdaj vedrejši in zgovornejši. Medtem ko le sem in tja zamahne z veslom, mi pripoveduje nekaj iz svojega življenja. Tudi on ni iz tega kraja in tudi njega je poslal sem Heimatdienst. Toda ker ni bil mož doma iz Švabskega ali iz Turingena, temveč iz soboških hribov tam za Košenjakom, mu niso preskrbeli domačije za trideset glav govedí, temveč bajto za dva repa in star brod, kjer se razen tihotapcev in potepuhov skoraj nihče ne vozi. Kot obmejnik je že zdoma govoril oba jezika in se zato počuti domačega med suškimi domačini. Ko ga vprašam, kako se počuti sicer, mi odgovori:

„Nič ne rečem, toda rad bi dočakal to, da bi se mi, kadar zaidem v krčmo, ne bilo treba usedati k mizi za vrata, ampak da bi smel sestiti tja, kamor sedajo spodobni ljudje...“

Ker sem mu stisnil v roko dvojno prevoznino, se je tako zavzel, da je še dolgo stal na robu broda in strmel za menoj, dokler mu nisem izginil v grmovje nad bregom.

Pri Pirkšmidu, občestni gostilni na Dromlji, se človek ne naveliča poslušati starega krčmarja, ki tod že skoraj štirideset let roko ven moli. Ta kraj je pred vojno spadal k nemški obmejni občini Legerpuh. Krčmar je bil tiste vrste slovenskih naseljencev, ki so dolga desetletja pred vojno naseljevali izumirajočo labodsko dolino vse od Laboda pa gori mimo Volšperga. Nemški kronisti, ki so bili v skrbeh za nemški značaj tega prelepega kota koroške dežele, so nekoč s strahom ugotavljali, da je že vsaka tretja kmetija v slovenskih rokah. Njih strah pa je bil popolnoma neutemeljen, kajti nekaj je pripomogla nemška kultura, nekaj okolje, največ pa slovenski oportunist, da so se ti naseljenci že v drugem rodu vtopili v nemški večini. Vtopili se niso le oni, ki so prišli v nemško celoto, temveč tudi tisti, ki so se naselili na levem dravskem bregu med tamošnjo slovensko večino.

Pirkšmid pa ni bil oportunist, ampak je mislil, da je vseeno, če iz njegove hiše roko ven moli Slovenec ali pa ponemčeni Slovenec. Zato je ostal, kar je bil še takrat, ko je prišel semkaj od nekod s Pohorja. Toda to svojo zmoto je moral korenito poplačati. Skoraj v dveh letih je petkrat menjal gospodarje. Za časa koroških obmejnih bojov se ni umaknil iz hiše, čeprav je bil nekaj časa sredi med obema frontama. Nemški Heimwehr je iz njegovega hleva napravil gnezdišče za strojne puške, nakar so slovenske čete hlev zažgale z bombami. Nato so ga oboji oplenili, toda Pirkšmid je ostal, kjer je bil.

Nekega dne, ko je slovenska oblast zbežala proti Traberku, so navalili v njegovo hišo okoličani iz Legerpuha, s Cale in drugod. Večinoma taki, katerih očetje, če še ne sami, so nekdej ovce pasli po Kozjaku, Pohorju in drugih slovenskih gorah. Bila jih je polna hiša in Pirkšmid je pričakoval, kdaj se bo začel obračun. Vdal se pa ni.

„Pirkšmid, zdaj boš pa pobasal culo in jo pobral tja, kamor te srce vleče. Tja, od koder si prišel,“ je začel mlad gospodar s Cale.

„Zakaj pa ti ne greš, saj sva s tvojim očetom skupaj prišla v te kraje?“ mu je smelo odgovoril Pirkšmid, misleč si, da je tako ali tako že vse izgubljeno.

Prvi izzivač je sicer obmolknil, toda namesto njega je pričelo razsajati deset drugih. Ko pa je bila napetost že na vrhuncu, je vstal neki kmet iz Legerpuha, pravi Nemeč in domačin po rodu, ki je dotlej molčal.

„Pirkšmid, nič se ti ne bo zgodilo, dokler sem jaz tu,“ je zavpil nad drugimi. „Ti si držal svoje, kakor smo mi držali naše, in zato nisi nič zagrešil. Tako se tudi spodobi. Ali si mar kriv ti in ali smo mar krivi mi, da so drugi skovali iz naše ljubezni do rodu vojsko? Prišel si v naše kraje, kakor toliko drugih. In zakaj ne bi prišel, če je pa zemlje dovolj za vse? Ne boj se, ker sem jaz tu...“

Ker je s kmetom pritegnilo še nekaj drugih sosedov, so bili godrnjači in hujskači kmalu ugnani v kozji rog. Od tistih dob je imel Pirkšmid lep mir in tudi po plebiscitu, ko se je vendar vedelo, da je iz Dromlje skoraj edini glasoval za Jugoslavijo, ga ni nihče nadlegoval.

„Komu boste pa dali posestvo?“ ga vprašam.

Šele po precejšnjem molku mi mož odgovori:

„Ne vem... Tri sinove imam, toda vsi trije so odšli v Jugoslavijo v službe...“

Čudno, starec je tako trd in uporen, a njegovi otroci se v ničemer ne razlikujejo od otrok onih naseljenih oportunistov, ki so postali Nemci. Eni so pobegnili pod severni vpliv, drugi pod južnega. Ko gledam Pirkšmidov obraz z nešteti globokimi zarezi, med katerimi opazim tudi nekaj žalostnih potez, ne vem, če mu je ta trpkost ostala na licu zaradi tega, ker je njegov dom ostal pod Avstrijo, ali pa zaradi tega, ker so ga zapustili sinovi in s tem pogubili njega in njegovo zemljo...

Od Pirkšmida bi bili proti zapadu v slabi uri v Gorenčah, zadnji fari, ki še spada v zadravojsko globačo. Toda nas vleče proti vzhodu, proti središču te majhne, samosvoje pokrajine, starodavnemu trgu Labodu, kamor dospemo v dobri uri. O tem trgu sem prvikrat slišal praviti, ko mi je pripovedoval moj stric, da je kot desetleten fant hodil izpod Uršlje gore v Labod po zdravila za mojega deda. Pet ur je potreboval tja, pet ur nazaj, s seboj je dobil en rajniš za zdravila in kos črnega kruha za pot. Kajti v Labodu je takrat zdravil glasovit zdravnik - padar, pri katerem so vsa zdravila veljala en rajniš. Moj stric je hodil teh deset ur redno vsak teden enkrat nekaj mesecev zaporedoma, dokler ni moj dedej umrl.

Šele mnogo let pozneje sem zvedel od starih Labočanov za čudodelno skrivnost tega padarja. Mož je imel za svojo znanost le dva recepta in sicer za zunanje bolezni lisičjo mast, za notranje bolezni pa dravsko vodo, ki jo je zajemal iz struge tik pod farovškim hlevom. Ker je moj dedej bolehal na ledvicah, je nosil moj stric dravsko vodo iz Laboda tja pod Uršljo goro.

Labod leži ob ustju reke Labodnice in na tem mestu se nemška jezikovna skupnost stika z Dravo že od takrat, ko so se benediktinski menihi naselili v bližnjem Šentpavlu. Ti so kmalu naselili na tem kraju nemške rokodelce in brodarje. Od tega bo pa že skoraj tisoč let. To je tudi edini kraj, kjer se naši sosede Nemci jezikovno dotikajo dravskega brega na vsem njenem koroškem teku od Beljaka do Traberka. Seveda ni od nekdanjih laboških pradedov že davno ne duha ne sluha več in če bi v zadnjem stoletju ne bilo prisilnega raznarodovanja in umetne nadvlade koroške nemške buržoazije, bi tudi ta trg ne imel nemškega značaja. Ko so pred dvaindvajsetimi leti prodrle slovenske čete v trg, so tudi laboški nemški in nemško misleči tržani dosledno rešili čast meščanstva s tem, da so hladnokrvno izobesili slovensko zastavo na občinski hiši. Konjunkturna preizkušnja tudi temu tihemu trgu ni prizanesla...

Od Laboda do državne meje na levem dravskem bregu je uro hoda, dočim se versajski plot na desnem bregu približa Dravi že tik pod Labodom. Nekaj časa torej meji sama Drava. Na desni strani leži libeliško dno, na levi strani pa kamenška polica, ki se tja do Traberka podaljšuje z viško polico. Gori na pobočjih Košenjaka čepita dve gorski fari, ki tudi še spadata v ta kraj brez zemlje-

pisnega imena. To sta Šentlovrenc in pa Ojstrica, dva stara soseda, ki ju je tudi versajski mir ločil na dva dela. Na veleposestvu Landhaus, ki stoji pod kamenško skalo sredi lepe ravne police, je tudi postavljen mejnik, ki so ga tja prenesli iz Saksonskega.

Kakor da bi se Drava globoko zamislila nad tem, ker so jo za nekaj kilometrov napravili za mejo, se skoraj neslišno zliva dalje po široki strugi. Njena gladina je mirna, brez vrtincev in brez kolovratov. Mrak lega na globačo, ko stopam po cesti nad strugo tja proti Viču. Vendar še ne bo takoj noč, kajti globača se že temni in je polna raznih senc, ko se sonce še ovija hribovja na obeh straneh doline. Mračne in otožne barve se zgoščujejo od enega brega do drugega in barvajo kraj brez imena s čudnimi nepopisnimi barvami. Dolge, pošastne sence, ki se stegujejo čez dravsko gladino, stiskajo srce, da vstajajo v njem črne misli kljub vedrim možganom. Tedaj me predramita dva vesela otroška vriska. Doli pod cesto zagledam pastirčka, ki pase belo živino laboške pasme, na drugem bregu Drave, onkraj versajskega plotu, pa vidim vihrti pastiričko ob čredi živine.

Pastirička je prva zaklicala:

„Ole, ole Šimej!“

Pastirček je odgovoril:

„Ole, ole Mojcej!“

Vriska se ponavljata in se zlivata v en sam, prešeren, razposajen glas, ki postaja pesem obeh bregov, ki raste in se dviga vedno više pod nebo. Pod to pesmijo, na dnu globoke struge, se dravske vode tiho pretakajo proti vzhodu. Ko strmim vanje, se mi zdi, da se čuje iz njih neko skrivnostno, preroško šumenje. Ali ne napovedujejo tudi te vode, da bo prišel čas, ko se bodo tudi one razburkale, ko bodo vrtinci in kolovrati te struge završali in pljusknili ter se združili z viharjem, ki bo za vedno podrl ta versajski plot? Potem bosta spet oba bregova lahko živela v skupnosti in bosta oba soseda, slovenski in nemški, postala svobodna mejaša, svobodna naroda v pravični človeški skupnosti...

Pesem pastirjev na obeh bregovih tihe reke, ki noče prenehati, potrjuje to tiho, večerno upanje...

Vojna balada

Igo Gruden

Pôlnoč in eno in dve in še tri
čula sva bítí v tesnobi noči,
nisva nobene besede si rekla;
ko se je ura za uro iztekla,
sva se vprašala: Zakaj še ne spi?